

תמי ארז ומחשבות על הורות

ד"ר מירי נהרי

הטיפול ב"הורות", עיקר או רוב העבודות הן בטיפול, ייעוץ או הדרכה של הורים בתפקידם כהורים, לא בזהותם ככאלה. ההקשר של ההתערבות בעבודה עם הורים הוא לרוב ליווי, תמיכה וחיזוק ההשפעה על הטיפול בילד. החוזה הטיפולי הוא, לרוב, כיצד להעצים את הורה כדואג לילדו ומטפל בו. אותנו עניין רעיון ההורים כסובייקטים עם רצונות, צרכים ושאיפות שלהם לצד היותם כלי לגידול ולטיפול ילדיהם למען העם והמדינה, או למען רדיפה אחרי אושר מתמשך.

אותנו עניינה ההעמקה בנושא של "טיפול בהורות" כהתערבות מובחנת המייצגת תפיסה שרואה את ההורה כמי שזכאי ופעמים רבות זקוק להתערבות טיפולית לגבי עצמו כהורה. כלומר, התמקדות בחווייה ההורית ולא חיזוק ההורה בטיפולו בילד. רצינו לייצר במה להסתכלות על האדם בתפקיד הורה בתקופה של שנויים כה רבים ומהירים. זאת, גם ברמה של שאלת הזהות והמשמעות של חוויית ההורות, גם ברמה של חוויית הבלבול, התסכול, חוסר האונים וחוסר הידע של להיות הורה. העולם משתנה מהר כל כך עד שהמודלים של הורות, של סבא-סבתא ושל אבא-אמא, לא תמיד מתאימים, ופעמים רבות נשארים ההורים ללא מודל בסיסי מספיק גם לפעולה וגם לחווייה. במובנים רבים, ההורות שרויה במשבר תרבותי מתמשך שאולי אף מעמיק ומטלטל את אופי ההורות והדימויים שלה. פסיכולוגיה של הורות, שמנסה לייצר מורה נבוכים להורות חדשה המותאמת לשנויים המשמעותיים, מתמודדת בעצמה עם תפיסות קונפליקטואליות בתוך העולם המשתנה.

ישנו פער גדול בין המשאבים שיש להורים כיום לבין האחריות שהחברה מטילה עליהם. מול הגבלת כוחם ב"ניהול" ילדיהם, עולים שיפוטיות וביקורת קשים. חשבנו על ערכים מרכזיים כל כך בתרבות העכשווית של אינדיבידואליזם, של ריבוי זכויות ומיעוט חובות - "בא לי", "מגיע לי", "זה לא פייר" והעיקר הוא שהילד יהיה מאושר - ועל השלכתם על ניהול ההורות.

החשיבה הטיפולית והמקצועית אומרת שכדי לחוש רווחה אישית, חווייה של התפתחות ותחושה של נינוחות בתפקיד ההורה, על ההורה להתבונן בעברו, בהיסטוריה המשפחתית שלו, בתפיסות, באמונות, בדפוסים ובפרקטיקות שבתוכן גדל.

ד"ר תמר ארז ז"ל

את תמי פגשתי לראשונה בזמן לימודיני במחזור הראשון של לימודי תואר שני בפסיכולוגיה באוניברסיטת תל אביב. למדנו במגמה של פסיכולוגיה חינוכית וקלינית של הילד. רובנו קיבלנו מלגה ממשרד החינוך תמורת התחייבות לעבוד, עם סיום התואר, בתחנות לפי החלטת המשרד. אני הגעתי

לראש העין, אז יישב על טהרת יוצאי תימן, לפתוח ולהקים את השירות הפסיכולוגי חינוכי ביישוב. תמי הגיעה ללוד. בהמשך הקריירות שלנו, תמי שירתה בעיקר בשירות הפסיכולוגי חינוכי בעיריית תל אביב, תוך התמקדות בילדים עם צרכים מיוחדים, ובהמשך, בנושא ילדים בגיל הרך. שתינו, במקומות ובזמנים שונים, השלמנו את לימודינו לתואר שלישי.

נפגשנו שוב לפעילות מקצועית, הפעם התנדבותית, יחד עם איריס ברנט כצוות של הסתדרות הפסיכולוגים בישראל במועצה הציבורית להורות. היו בצוות פסיכולוגיות אחרות, אך כשהצטרפתי נותרנו שלושתנו. איריס הייתה ראש הצוות. הפגישות שלנו, הן במסגרת הצוות והן במסגרת הרחבה של מועצת ההורים הארצית, הפכו משמעותיות גם כמסגרת חברית "כיפית" וגם כמסגרת חשיבה מקצועית מרתקת בנושא הורות. עסקנו בנושאים רבים ותמי התעניינה במיוחד בשאלות של הורות בגיל הרך. נושאים מרכזיים שעלו בשיחותנו היו: ניסיון להבין ולברר השלכות של השנויים החברתיים והטכנולוגיים על ההורות - מהי הורות בעידן שלנו? מהי האחריות המקצועית של הפסיכולוגים? ומהם תפקידיהם ודרכי עבודתם עם הורים? מהם המסגרות, הפלטפורמות והמקומות שבהם אפשר וצריך לתת סיוע להורים שצריכים או מבקשים קשר עם פסיכולוגים? מהי האחריות של המדינה בנושא של סיוע פסיכולוגי להורים, ואיך להעצים את מחויבותה לנושא?

למרות שישנן עבודות ומחקרים בספרות המקצועית בנושא

המשך בעמוד 66

ד"ר מירי נהרי היא פסיכולוגית חינוכית וקלינית בכירה.

לכתבת פרופיל על ד"ר תמר ארז ראו: ארנון-לרנר, ש' (ינואר 2018). ד"ר תמר ארז. פרופיל אישי. פסיכואקטואליה, 52-55.

כלי עזר משפטיים לעבודת פסיכולוגים

עו"ד דידי סן

בהוצאה לפועל. התביעה היא לקיום פסק הדין או לגביית הסכום המופיע בהסכם או על השטר החתום מידי החייב (הנתבע שהפסיד בתביעה או מי שהתחייב לתת את הכסף בהסכם או בשטר).

במקרים שבהם ישנו הסכם או התחייבות בכתב ניתן להגיש ישירות תביעה בהוצאה לפועל על הסכום הקצוב, אף ללא צורך בפנייה קודמת אל בית המשפט. הליך תביעה מסוג זה מוגבל לסכום של עד 75,000 ש"ח. במקרה שבו סכום התביעה בהוצאה לפועל נמוך מ־25,000 ש"ח, ניתן להגיש את התביעה במסלול המקוצר. מסלול זה מעביר את ניהול הליך ההוצאה לפועל אל רשם ההוצאה לפועל, הפועל בהליך זה בעצמו ללא צורך מצד הזוכה לנקוט פעולות בהליך.

שאלה: האם תביעה כזו עומדת בכללי האתיקה?

תשובה: כן. בקוד האתיקה של הסתדרות הפסיכולוגים נכתב במפורש: "כשלקוח או מייצגיו החוקיים אינם משלמים כמוסכם בחוזה, מהווה הדבר הפרת חוזה בין הפסיכולוג לבין הלקוח. מתפקידו של הפסיכולוג לעשות ככל יכולתו כדי למנוע מצב של הצטברות חובות כספיים מצד הלקוח. במקרה של חוב שלא נפרע יהיה הפסיכולוג רשאי לנקוט אמצעים, לרבות אמצעים משפטיים, כדי לגבות את שכרו. נקיטת אמצעים כאלה לאחר אזהרה אינה מהווה הפרה של הקוד האתי. במקרים שבהם הלקוח הוא קטין או חסר ישע, ומייצגיו החוקיים אינם משלמים כמוסכם מראש בעבור השירותים, חשוב כי הפסיכולוג יעשה ככל האפשר למזעור הנזק שייגרם עקב נקיטת אמצעים שונים לגביית שכרו" (ההדגשה שלי).

שאלה: פסיכולוג טיפל בילד בהסכמת הוריו. חלפו שנים, הילד כבר בגיר ואחד ההורים מבקש את הרשומות הפסיכולוגיות בתקופת הטיפול, ללא הסכמת הבן. האם למסור לו?

תשובה: כיוון שכיום הילד בגיר, הוא עצמו נושא בזכויותיו ובחובותיו ולא אביו ואמו.

הוריו של קטין הם אפוטרופוסיו הטבעיים והחוקיים, על פי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופוסות, שניהם יחד. זאת למעט מקרים יוצאי דופן שבהם בית המשפט קבע אחרת.

ברשימה זו נביא עוד כלי עזר לעבודות הפסיכולוגים בנושאים של חוק ומשפט. נביא שאלות ונשיב עליהן מבחינה משפטית. השאלות הן מעשיות מעבודת היומיום, והתשובות יכולות להיות לעזר לקוראינו.

שאלה: המטופל חומק מלשלם לפסיכולוג על עבודתו. מה ניתן לעשות?

תשובה: זכותו המלאה של הפסיכולוג לקבל שכר טרחה. כדאי לחתום מראש עם המטופל על הסכם למתן שירותים שבו יופיעו תנאי התשלום. ההסכם יכול להיות קצר ופשוט, ולציין רק את מחיר השירות בצורה מכובדת ומכבדת.

גם במקרה שבו לא נחתם הסכם בכתב אך הדברים הוסכמו בעל פה בין הצדדים יש מה לעשות, שכן חוזה בעל פה הינו בעל מעמד משפטי מחייב.

גם במקרה שבו לא נעשה הסכם בכתב או בעל פה, זכותו של הפסיכולוג לקבל שכרו. מצב משפטי זה נקרא "הסכם מכללא", שהינו מצב שבו משתמעת מתוך התנהגות הצדדים הסכמה על נושא או שירות, אף ללא שהדברים נאמרים במפורש. הסכם מכללא מחייב את הצדדים על פי כוונתם, כפי שניתן להבין מהתנהגותם. אם המטופל מסרב לשלם, ניתן לגשת לאמצעי המשפטי המתאים על מנת לאכוף את קבלת התשלום. גם אם אין הסכם בכתב ואין הסכם בעל פה, זכאי הפסיכולוג לדעתנו לשכר ראוי וניתן לאכוף תשלום זה.

שאלה: לאן עלי לפנות כדי לחייב את המטופל בתשלום?

תשובה: במקרה שבו מטופל אינו מסכים לשלם, ואין הסכם או התחייבות בכתב, ניתן להגיש תביעה. אם מדובר במקרה פשוט, בית המשפט לתביעות קטנות הינו המקום המתאים. הגשת תביעה בבית משפט זה הינה פשוטה ונגישה לכול - לא נדרש ידע משפטי, אין צורך ולרוב אף אסור להיות מיוצג על ידי עורך דין, וההליך מסתיים בדרך כלל לאחר דיון קצר אחד. סכום המקסימום לתביעות בבית משפט זה הינו 33,900 ש"ח (נכון לינואר 2019).

לאחר מתן פסק הדין או במקרים שבהם יש הסכם או שטר חתום שעליו אין מחלוקת (כמו צ'ק), ניתן להגיש תביעה

מצריך מומחיות בשאלות שבמחלוקת. מוצע להיות ערים לכך שהפסיכולוג עשוי להיות מוזמן לחקירה נגדית שבה יחקר על חוות דעתו ויעמוד לשם כך על דוכן העדים. לכן נכון כי רק פסיכולוג מומחה שיש לו הכשרה מתאימה, מיומנות מקצועית, ידע, ניסיון והבנה בנושא שעומד במחלוקת הוא שיכתוב חוות דעת מקצועיות המיועדות לבית המשפט.

עדויות של פסיכולוג בבית המשפט כמומחה או מתן חוות דעת לבית המשפט, היא חריג לכלל המשפטי בדיני הראיות הפוסל עדות סברה, כלומר הבעת דעה או עמדה, להבדיל מעדות על עובדות ונתונים שהעד נחשף להם באופן ישיר (ולא כעדות שמועה).

אין מקום לחוות דעת של מי שאין לו מומחיות בנושא. לפי תקנה 4 לכללי הפסיכולוגים (אתיקה מקצועית) שהותקנו על פי חוק הפסיכולוגים, "לא יציע פסיכולוג ולא יבצע שירות הדורש מומחיות, מיומנות או הכשרה מיוחדת אלא אם כן יש לו מומחיות, מיומנות או הכשרה כאמור למתן אותן שירות". כך בדרך כלל ועל אחת כמה וכמה לצורך מתן עדות לבית המשפט.

שאלות ותשובות אלו יכולות לשמש את קוראינו ככלי עזר. הן אינן תחליף ליעוץ משפטי קונקרטי. בכל בעיה או שאלה מומלץ לקבל ייעוץ משפטי מעורך דין המומחה לעניין.

במה דברים אמורים? כל עוד הוא קטין. משהיה לבגיר, הזכות לפרטיות, לסודיות ולחסיון פסיכולוגי היא שלו. בשלב זה, הוא ולא אחר רשאי לוותר עליה או להתנות אותה בתנאים.

זכותו לכבוד לפי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, זכותו לפרטיות על פי חוק הגנת הפרטיות היא שלו ולא של הוריו. בהיעדר הסכמתו של הבן, כאשר הוא בגיר, לדעתנו יש לכבד זאת ואין למסור את הרשומות.

שאלה: עורך דין המנהל משפט ומייצג את מי שהיה מטופל של פסיכולוג מתמחה, ומזמינו למתן עדות בבית המשפט, או למתן חוות דעת לבית המשפט. האם מחובתו של הפסיכולוג לתת חוות דעת?

תשובה: מתן ייעוץ או טיפול פסיכולוגי אינו מחייב בהכרח מתן עדות בבית המשפט או חוות דעת לבית המשפט. חשוב לציין כי לא די בהסכמת המטופל. זהו תנאי הכרחי אך לא מספיק. במקרה שהמטופל ויתר על הסודיות ועל החיסיון, חובתו של הפסיכולוג לתת את הרשומות הפסיכולוגיות, אך לא מעבר לכך. במשפט עומדות לדין מחלוקות שיתכן שהפסיכולוג לא עסק בהן, ומוטב שלא ייתן עדות אם אין לו בסיס עובדתי ומקצועי מספיק בנושאים שבמחלוקת. מתן עדות בבית משפט

המשך פינת ההורות מעמוד 64

על הבדידות של ההורה היום, על חוסר במקורות לגיטימיים שהתרבות מתירה, לתמיכה, הישענות, גיבוי, סיוע.

לתמי היה עניין מיוחד בנושא ההורות והסיוע להורים הן בתפקידם כמטפלים בילד והן בחוויה של להיות הורה, בהקשר של הגיל הרך. לימים היא אכן תהיה יו"ר העמותה למען הילד בגיל הרך בישראל. היא תגיע לכנסת והיא תייצר חקיקה בנושאים אלה.

הנושאים שבהם התלבטנו, תמי, איריס ואני, עדיין רלוונטיים ואקטואליים. נמשיך להתלבט לגביהם והם כנראה יישארו איתנו גם בעתיד.

תמי ואני החלטנו לסיים את פעילותנו במסגרת מועצת ההורים הארצית. תמי השקיעה עצמה בעמותה לגיל הרך. נפגשנו שוב במהלך הטיפולים בזמן מחלתה הקשה.

תמי נפטרה ואנחנו איבדנו חברה יקרה ואשת מקצוע נהדרת ורבת פעלים והישגים.

יהי זכרה ברוך.

את אלה ההורה צריך לתרגם למציאות שונה מזו שבה גדל, לעולם אחר מבחינות של טכנולוגיה, תקשורת, תרבות, דפוסים חברתיים, ואפילו לקשר עם המערכת החינוכית והמורים של ילדו.

נושא אחר שהעסיק אותנו היה חשיבה על מודלים, דפוסים, מכניזמים או מסגרות המאפשרים הנגשה של התערבות פסיכולוגית מסייעת להורה שמרגיש זקוק לסיוע. פעם המדינה קיימה מסגרת של טיפת חלב שסייעה להורים בהתמודדות עם הטיפול בילדם ב"פינות" שהיו קשות עבורם. אפשר היה להתייעץ עם גורם ציבורי לפני שהוגדרה פתולוגיה ולא היה צריך לחכות לראיון קבלה מאבחן, ולא להיכנס לרשימת המתנה לטיפול. המדינה הקטינה באופן דרמטי שירות זה. ההורות בצר לה יצרה מקצועות חדשים של סיוע, פונקציות שפעם ניתנו על ידי המשפחה או הקהילה. למשל, היום יש מקצוע של יועצת שינה להורים שמתקשים להתמודד עם נושא השינה של תינוקם. יש גם יועצת הנקה ויועצים לנושאים שונים כשההורים לא יודעים לאן ולמי לפנות לגביהם. חשבנו